

KOVÁCS NATÁLIA

POLITIKAKRITIKA

Két előadás politikusokról a Jurányiban

Nehéz tautológiák nélkül megfogalmazni a nyilvánvalót. Hogy mi a közös a két teljesen eltérő műfajú és formájú előadásban: *A vezérben* és *A politikusok lelki világában*. A politikus. A vezető réteg, amelynek színpadi mása közösségünk valóságérzékelésének reflexiója. Ilyennek látják őket az alkotók, és ilyenek látjuk őket mi, nézők is, amit az óriási nevetések és a kikacsintásokra adott reakciók igazolnak vissza az előadások alatt. Minket ebben az összefüggésben nem is a nézőtér vagy a színház falai kereteznek egy közösséggé, pusztán csak az a tény, hogy mi nem ők vagyunk. Ők ugyanis azok, akik sorra nyerik a közbeszerzéseket, akik feljogosítva érzik magukat arra, hogy kéretlenül fogdossák a hosztesztlányokat egy előkelő rendezvényen, akik diákokat vegzálnak, kiskirályt játszanak, megfélemlítenek, de hálát várnak, kegyet gyakorolnak vagy büntetnek, és akik annyira elszakadtak már a hétköznapi élettől, hogy fogalmuk sincs a valóságról. Ők kerültek színpadra Pass Andrea és Bánki Gergely rendezéseiben, *Mi* pedig idegenkedve, sőt, némi undorral veszünk távolságot tőlük, és – jobb híján – röhögünk rajtuk.

A vezér egy romantikus drámán, Alfred de Musset *Lorenzaccio* című darabján alapul, ebből készített Gimesi Dóra átdolgozásában ifjúsági előadást Pass Andrea kicsi térre, akár osztályteremre alkalmas formában. *A politikusok lelki világa* pedig kabaré, nagyszínpados előadás, amelynek alapanyaga és szövege teljes mértékben kortárs, hiszen az előadás alkotói (Znajkay Zsófia, Egger Géza, Litkai Gergely, Mózsik Imre,

Vinnai András) írták. Bár Musset darabja a reneszánsz Firenzében játszódik, a Mediciek uralkodása idején, a két előadásban pellengérré állított személyek és viselkedési minták háborzongató mértékben hasonlítanak egymásra. Ez baj. Egyfelől azért, mert egy parlamenti demokráciában a demokratikus úton megválasztott képviselők világszemlélete és szerepfelfogása ideális esetben ellentétes a nyíltan autoriter fejedelmekével, másfelől pedig azért, mert az ilyen színházi esték elsősorban azzal szembesítenek, milyenek éljük meg, milyenek éli meg egy bizonyos közösség a valóságot. Ha pedig mi ilyenek látjuk a politikusokat, és már-már természetesnek is tartjuk, hogy ilyenek, az azért baj, mert megnehezíti és hátráltatja a változást. Valahol ezen a szinten fonódik össze a két előadás, és látletet ad a propagandában meggyötört, a kampánytól előre fáradt, de a változásban egyáltalán nem bízó (magyar) néplélekről.

A vezér azt az élményt nyújtja, amit a jobb társadalmi drámák: a nézőnek olyan érzése támad, hogy ezt ma is írhatták volna, vagy elkezd arra gyanakodni, hogy a dramaturg rengeteg utalással egészítette ki a szöveget. Bár Gimesi jelentős mértékben hozzányúlt a drámához, a színpadi változatban sok a húzás és a szerepösszevonás, azonban azok az áthallásos mondatok vagy szókapcsolatok, amelyekre felszisszen a néző, Musset tollából származnak. Ilyen például a birtokok és kastélyok önkényes osztogatása és visszavétele, a találmokra kiosztott anyagi támogatás, vagy az a jelenet, amelyben Alessandro Medici és Lorenzaccio értetlenkednek afelett, hogy a

Jászberényi Gábor *A vezérben*. Fotó: Lakatos Péter

festő miért él Firenze legszegényebb részén, és csak rásegítéssel jutnak el a felismerésre, hogy talán nincsen elég pénz jobb helyre költözni.

A húzások, amelyeket a dramaturg alkalmazott, szükségszerűen következnek az előadás méretéből (értsd: színészek száma és a tér nagysága), úgy egyszerűsítik a drámát, hogy beférjen egy kicsi terembe, de ne maradjon ki belőle semmi, ami fontos. Gimesi a szerepösszevonások ellenére is sikeresen megőrizte a darab struktúráját: vannak az uralkodók, akik azt hiszik, hogy mindent megtehetnek, és ennek megfelelően mindent meg is tesznek; van az egyházi vonal, amely kritizálja, mégis tovább finanszírozza ezt a vezetést (ami finoman emlékeztet Magyarországra és az EU viszonyára); vannak az elnyomottak (festő) és a forrongók (Strozzik). Mindegyik réteg megjelenik egy-egy szereplőn keresztül. A női karakterek is hasonló logika mentén olvadtak össze, és Réti Adrienn egy személyben viszi színre mindegyiket. Ez a megoldás egyfelől azzal a szimbolikus jelentéssel bírhat, hogy az uralkodó suhancok szemében minden nő egyforma, és minden nőben csak vágyuk tárgyát, illetve a testi kielégülés lehetőségét látják. Másfelől a női sors, a nők sorsközösségének szimbóluma is lehet.

Az előadásban nagyon sok a szép és szellemes megoldás. Ezek közé tartoznak például Pető Kata jelmezei, aki – gyanítom – nem dolgozott nagy költségvetéssel, de humorral és kreativitással oldotta meg a férfiak viseletét, amelyekben nemcsak felismerhető a reneszánsz öltözködés, de egyben ironikus keretben, XXI. századi interpretációban látjuk azt. Az öltözködés olyan elemeit, amelyek ma nőiesnek tűnhetnek, egyszerűen női darabokkal oldotta meg: a bíboros cipőjének díszes fülbevalókból készült, Alessandro nyakláncra női bizsu, Salviati giccses szárnyai pedig egy partikellékből származhatnak. Mindez mosolyra ingerli a nézőt, de nem a kort neveteti ki, hanem az önmagukat olyan nagyon fontosnak és férfiasnak tartó kegyetlen vezetőket.

Az előadás számos erénye mellett (energikus, jól felépített színészi játék, jól működő díszlet stb.) ebben az összehasonlításban talán azt a legfontosabb kiemelni, hogy miközben kritizál és ironizál, lényegi kérdéseket is felvet, fontos problémákat feszeget, ilyenformán nemcsak azt mutatja, hogy a hatalom és a hatalmon lévők rosszak, hanem arra is rákérdez, hogy ennek mi lehet az oka. Lorenzaccio személyén keresztül egyrészt olyan kérdések merülnek fel, meddig mehet el az ember anélkül, hogy személyisége torzulna, szentesíti-e a cél az eszközt, mennyire határozza meg, adott esetben mennyire deformálja a környezet az egyént. Másrészt a darab azt is megpendíti, hogy azok, akik egy fennálló rossz rendszer ellen kritikai véleményt mernek megfogalmazni, illetve lázadni mernek, rendszerint nem a leginkább elnyomott rétegből származnak. Sőt. A Strozzik jogkorlátozásokat és komoly sértéseket szenvednek el, de alapvetően a társadalom kiváltságosai közé tartoznak, hiszen nemeselek.

A *politikusok lelki világa* nem vet fel hasonló problémákat, lényege sokkal inkább a direkt ábrázolás, a nyers megmutatás és a (ki)röhögtes. A kabaré hagyományosan politikus műfaj, sajátja a hatalom kinevetése. Pimaszul fityiszt mutat a hatalmaskodóknak, és még a legveszélyesebb időkben is kimondja, amit gondol – szemtelen és bátor. Gondoljunk csak a gettók kabarékultúrájára. Ezért is érthető, hogy az adott témához ezt a formát választotta a DEKK Színház. Ugyanakkor ez a látszólag szintén bátor darab valójában nem vállal rizikót, talán pont ez az egyik oka annak, hogy a produkció – finoman szólva – nem átütő.

Az előadás laza jelenetfüzér, a rövid és elvileg csattanós részek közti kapcsolatot a politikus mint olyan teremti meg. Mindegyik epizód egy-egy olyan helyzetet mutat be, amely akár meg is történhetne vagy megtörténhetett volna. Látunk szülőket, akik teljesen kiborulnak, amikor megtudják, hogy a gyerekük politikus akar lenni, hiszen „Minden politikus gecsi!”; látunk ostoba és beképzelt politikusokat kommunikációs tréningen ügyetlenkedni; kiskirálykodó polgármestert, aki játszótérre zárat be; de megvezetett választót is a pszichológusnál. A sztorik egy része a valóságból merít, mintegy a valóságot „tolja túl” (ilyen például a mindenki számára kötelezővé tett joga rendelete), más részük azonban inkább a városi legendákra épít, azokra a tipikus képzetekre, ahogy az átlagember vizionálja a politikusokat, a róluk terjedő pletykákra (nincs szívük; a női politikusok péniszt növesztenek, hogy helytálljanak a sok férfi között; egytől-egyig szexuálisan aberrált és nárcisztikus emberek).

Az előadás másik komoly problémája pont a rizikóvállalás hiányából fakad, ugyanis mivel a jelenetek túlságosan általánosak, és ilyen értelemben konfliktuskerülő, szükségszerűen nem elég viccesek. Ez pedig oda vezetett, hogy az írók mindenféle, de leginkább szexuális témájú poénokat vetettek be, amelyek lényege többnyire az, hogy a politikusok gusztustalanok, tehát a humorforrás végső soron az undor. Ez hol működik, hol nem, de a végére kimondottan unalmassá válik, és mintha tovább csökkentené a tétet. Amikor az a nevetés tárgya, hogy valaki a vagináról beszél, vagy hogy tétele bizonyítására a terapeuta kielégíti a páciensét, az nem a politikai elit kritikája, nem könyörtelen karikírozás. Sőt, nemhogy akármely politikusokról, de tulajdonképpen tényleg akárkiről szólhatna ez az előadás.

Főleg azért érdekes párhuzamosan szemlélni a két produkciót, mert azt hiszem, már túl vagyunk azon a pár évvel ezelőtti hullámon, amikor nagyon sok direkt politizáló előadás volt repertoáron a hazai színházi életben, és rendszeresen futott a néző kimondottan kormánykritikus alkotásokba. Ezek nem azok. Ezek politika-, illetve politikuskritikus előadások, amelyek nem egy adott kormányt, nem egy-egy kiemelt cselekvést, döntést vagy folyamatot helyeznek éles reflektorfénybe, hanem magára arra a jelenségre reflektálnak, hogy a társadalmak mintha mindig kitermelnék magukból azt a réteget, amely azt hiszi magáról, hogy a többiek felett áll.

Mi? Znajkay Zsófia–Egger Géza–Litkai Gergely–Mózsik Imre–Vinnai András: A politikusok lelki világa

Hol? Jurányi Produkciós Közösségi Inkubátorház

Kik? DEKK Színház – Füge Produkció / Hay Anna, Bánki Gergely, Egger Géza, Szabó Zoltán / Dramaturg: Enyedi Éva / Látványtervező: Fekete Anna / Rendező: Bánki Gergely

---

Mi? A vezér – Alfred de Musset Lorenzaccio című drámája nyomán

Hol? Jurányi Produkciós Közösségi Inkubátorház

Kik? Mentőcsónak – Füge Produkció / Vízi Dávid e.h., Jászberényi Gábor, Lestyán Attila e.h., Réti Adrienn, Formán Bálint / Jelmez: Pető Kata / Dramaturg: Gimesi Dóra / Rendező: Pass Andrea

---